

STRONG HERITAGE | STRONG FUTURE

RHONDDA CYNON TAF

TREFTAETH GADARN | DYFODOL SICR

Polisi Anghenion Gofal Iechyd

Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf

Gwasanaeth Mynediad a Chynhwysiant

Tachwedd 2017

1. Cyflwyniad

Mae lleoliadau addysg Awdurdodau Lleol a chyrrff llywodraethu yng Nghymru yn gyfrifol am iechyd a diogelwch plant a phobl ifanc yn eu gofal.

Mae Cyngor Rhondda Cynon Taf (RhCT) wedi ymrwymo i ddarparu gofal o safon uchel sy'n diwallu anghenion unigol pob plentyn a pherson ifanc yn yr Awdurdod Lleol. Mae RhCT yn cefnogi cynhwysiant lle bo modd, ac felly mae'n anochel y bydd gan bob lleoliad addysg ar ryw adeg blentyn neu berson ifanc ar y gofrestr sydd ag anghenion gofal iechyd sylweddol. Disgwylir y bydd y plant a phobl ifanc hyn yn gallu mynychu eu lleoliad prif ffrwd yn ddiogel.

Gellir ystyried plentyn neu berson ifanc sydd â chyflwr meddygol yn anabl o dan y diffiniad a nodir yn y Ddeddf Cydraddoldeb a/neu mae ganddyn nhw ddatganiad o anghenion addysgol arbennig (AAA). Ar gyfer plant a phobl ifanc sydd ag AAA, dylid darllen y canllawiau hyn ar y cyd â **Chod Ymarfer Anghenion Addysgol Arbennig (Cymru), 2002**.

Dylid hefyd ddarllen y polisi hwn ar y cyd â 'Diwallu Anghenion Gofal Iechyd Plant a Phobl Ifanc yn RhCT: Pecyn Cymorth ar gyfer Lleoliadau Blynyddoedd Cynnar ac Ysgolion'. Lluniwyd yr adnodd hwn gan Awdurdod Lleol Caerdydd a'i addasu i adlewyrchu cyd-destun arbennig Awdurdod Lleol Rhondda Cynon Taf.

Yn y polisi hwn, mae'r term 'lleoliad addysg' yn cyfeirio at ysgolion meithrin, cynradd, uwchradd ac arbennig a gynhelir, ac unedau cyfeirio disgyblion. Mae Awdurdod Lleol RhCT yn gwbl ymroddedig i ddiogelu anghenion gofal iechyd y plant a phobl ifanc dan ei ofal. O ran unedau cyfeirio disgyblion, mae 'corff llywodraethu' yn cyfeirio at y pwyllgor rheoli ac mae 'pennaeth' yn cyfeirio at yr athro/athrawes sy'n gyfrifol. Mae'r term 'rhiant/rhieni' hefyd yn cyfeirio at 'cynhaliwr/cynhalwyr'.

2. Egwyddorion Allweddol

Bydd yr Awdurdod Lleol yn sicrhau'r canlynol:

- Mae dysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn cael eu cefnogi'n briodol fel bod ganddyn nhw fynediad llawn at addysg, gan gynnwys teithiau ac addysg gorfforol
- Mae gan Gyrrff Llywodraethu gynlluniau, trefniadau a gweithdrefnau cadarn ar waith i gefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd
- Mae Cyrrff Llywodraethu yn ystyried dyletswyddau diogelu yn unol â Gweithdrefnau Amddiffyn Plant Cymru Gyfan, wrth geisio sicrhau bod dysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn gallu mwynhau'r un cyfleoedd a'u cyfoedion
- Mae gan bob lleoliad addysg bolisi ysgrifenedig (a fydd ar gael ar lein) ar gyfer addysg dysgwyr ag anghenion gofal iechyd. Bydd y polisi hwn yn cael ei adolygu'n flynyddol a dylid ei ddefnyddio fel arf i arwain gwelliannau.
- Mae Cyrrff Llywodraethu a lleoliadau addysg yn ymgynghori'n effeithiol â'r gweithwyr proffesiynol perthnasol, dysgwyr a rhieni i sicrhau bod anghenion gofal iechyd y dysgwyr yn cael eu deall a'u cefnogi'n iawn.
- Mae'r polisiâu a'r gweithdrefnau anghenion gofal iechyd yn nodi trefniadau gweithio ar y cyd aml-asiantaeth a sut y byddan nhw'n gweithio mewn partneriaeth i ddiwallu anghenion gofal iechyd dysgwyr yn effeithiol.
- Rhoddir ystyriaeth i farn dysgwyr wrth wneud unrhyw drefniadau i gefnogi dysgwyr unigol.

- Darperir y cwricwlwm yn hyblyg ar gyfer dysgwyr ag anghenion gofal iechyd e.e. astudio rhan-amser addas, a darpariaeth amgen gan yr Awdurdod Lleol yn cael ei monitro a'i hadolygu'n rheolaidd.

3. Gofynion Cyfreithiol yr Awdurdod Lleol

Mae'r Awdurdod Lleol a chyrrff llywodraethu pob lleoliad addysg yn parhau i fod yn gyfrifol yn gyfreithiol ac yn atebol i sicrhau eu bod nhw'n rhoi sylw i ganllawiau statudol Llywodraeth Cymru: 'Cefnogi Dysgwyr ag Anghenion Gofal Iechyd, Mawrth 2017', canllawiau 215/2017, wrth gyflawni eu dyletswyddau i hyrwyddo lles plant sy'n ddysgwyr yn y lleoliad addysg, gan gynnwys diwallu eu hanghenion gofal iechyd. Mae'r canllawiau hefyd yn berthnasol i weithgareddau sy'n digwydd oddi ar y safle fel rhan o weithgareddau addysgol arferol.

Mae Adran 175 o Ddeddf Addysg 2002 yn gosod dyletswydd ar Rondda Cynon Taf fel Awdurdod Lleol a chyrrff llywodraethu lleoliadau addysg i wneud trefniadau i sicrhau bod eu swyddogaethau'n cael eu harfer gyda golwg ar ddiogelu a hyrwyddo lles dysgwyr mewn lleoliad addysg a bod gweithgareddau sy'n digwydd oddi ar y safle yn cael eu cynnal fel rhan o weithgareddau addysgol arferol yn yr ysgol neu le dysgu arall. Mae hyn yn cynnwys cefnogi plant gydag anghenion gofal iechyd.

Wrth gyflawni'r dyletswyddau o dan adran 175 o Ddeddf Addysg 2002, **rhaid** i Awdurdod Lleol RhCT a phob corff llywodraethu roi sylw i ganllawiau a gyhoeddwyd gan Weinidogion Cymru o dan yr adran hon. Mae hyn yn cynnwys Canllawiau Statudol Llywodraeth Cymru 'Cefnogi Dysgwyr ag Anghenion Gofal Iechyd, Mawrth 2017', canllawiau 215/2017.

Mae adran 21(5) o Ddeddf Addysg 2002 yn gosod dyletswydd ar gyrff llywodraethu i hyrwyddo llesiant dysgwyr yn yr ysgol i'r graddau sy'n gysylltiedig â'r materion a grybwyllir yn adran 25(2) o Ddeddf Plant 2004, sy'n cynnwys llesiant o ran iechyd corfforol, meddyliol ac emosiynol, addysg, hyfforddiant a hamdden, a llesiant cymdeithasol.

Cyhoeddir y cyngor anstatudol sydd ym Mholisi Anghenion Gofal Iechyd RhCT drwy arfer dyletswydd Gweinidogion Cymru i hyrwyddo addysg pobl Cymru a'u hawdurdod mewn perthynas â hybu neu wella llesiant economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol Cymru

Mae *Atodiad 1*: 'Amlinelliad o'r fframwaith cyfreithiol' yn cynnwys rhagor o wybodaeth am fframwaith cyfreithiol y ddogfen ac egwyddorion Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP).

Mae gan bob dysgwr sydd ag anghenion gofal iechyd yr hawl i gael addysg lawn. Yn ogystal â'r dyletswyddau a nodir uchod (Deddf Addysg 2002), mae'n rhaid hefyd ystyried a gaiff y dysgwr ei ddiffinio'n anabl o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Rhaid i gyrff llywodraethu gydymffurfio â dyletswyddau'r Ddeddf hon, gan gynnwys y rheini o fewn cyd-destun addysg. Er enghraifft, mae'n rhaid gwneud addasiadau rhesymol ar gyfer dysgwyr anabl a rhaid peidio â gwahaniaethu yn erbyn dysgwyr anabl wrth wneud trefniadau derbyn. Mae Llywodraeth Cymru wedi sicrhau bod Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP) yn cefnogi ei chanllawiau ac yn gyson â darpariaeth CCUHP. Mae Awdurdod Lleol Rhondda Cynon Taf wedi ymrwmo i sicrhau hawliau'r plentyn, gan gynnwys yr hawl i gefnogi eu hanghenion iechyd.

3.1 Swyddogaethau a chyfrifoldebau

Awdurdod Lleol

Bydd y Gyfarwyddiaeth Gwasanaeth Addysg a Dysgu Gydol Oes yn sicrhau bod lleoliadau addysg yn cynnig darpariaeth addysg addas i ddysgwyr ag anghenion gofal iechyd a bod:

- addasiadau rhesymol yn cael eu gwneud i sicrhau nad yw plant a phobl ifanc anabl o dan anfantais sylweddol o'u cymharu â'u cyfoedion. Mae'r ddyletswydd hon yn un sy'n golygu rhagweld. Er enghraifft, ni ddylai dysgwyr fod o dan anfantais wrth adael yr ysgol gynradd a dechrau yn yr ysgol uwchradd. Yn ymarferol, mae hyn yn golygu bod rhaid i addasiadau gael eu cynllunio a'u rhoi ar waith o flaen llaw er mwyn atal unrhyw anfantais. Ni ddylai trafodaethau ynghylch y cyfrifoldeb am ddarpariaeth effeithio ar ddarparu gwasanaeth, gan y gallai oedi fod yn niweidiol i addysg a lles y dysgwr
- trefniadau yn cael eu gwneud i hybu cydweithio rhwng gwahanol gyrff neu bobl, gyda golwg ar wella, ymhlith pethau eraill, lesiant plant o ran eu hiechyd corfforol a meddyliol, eu haddysg, hyfforddiant a hamdden. Wrth wneud y trefniadau hyn, bydd yr Awdurdod Lleol yn sicrhau bod y trefniadau priodol ar waith ar gyfer rhannu data.
- darpariaeth resymol o wasanaethau cwnsela yn cael ei chynnig i bobl ifanc 11-18 oed a dysgwyr ym Mlwyddyn 6 yr ysgol gynradd. O fewn ysgolion, dylai'r ddarpariaeth hon gyd-fynd â'r gwahanol ddulliau sydd eisoes ar waith i gefnogi anghenion iechyd, emosiynol a chymdeithasol dysgwyr
- yn gweithio gyda lleoliadau addysg i sicrhau bod dysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn derbyn addysg addas. Pan na fyddai dysgwr o oedran ysgol gorfodol yn derbyn addysg addas am unrhyw gyfnod oherwydd eu hiechyd, mae gan yr Awdurdod Lleol ddyletswydd i wneud trefniadau i ddarparu addysg addas. Os yw dysgwr dros yr oedran ysgol gorfodol ond o dan 18 oed, gall yr Awdurdod Lleol wneud trefniadau o'r fath
- yn darparu cefnogaeth, cyngor ac arweiniad, gan gynnwys sut i gwrdd ag anghenion hyfforddi staff lleoliadau addysg, fel y gall gyrff llywodraethu sicrhau y caiff y gefnogaeth a nodir yn y cynllun iechyd unigol (CIU) ei darparu'n effeithiol.

Gwasanaeth Cefnogi Llywodraethwyr

Bydd yr Awdurdod Lleol yn sicrhau bod Cyrff Llywodraethu yn goruchwylio'r gwaith o ddatblygu a gweithredu'r trefniadau, a ddylai gynnwys:

- cydymffurfio â dyletswyddau statudol perthnasol, gan gynnwys y rhai o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 (e.e. y ddyletswydd i wneud addasiadau rhesymol mewn perthynas â dysgwyr sydd ag anghenion gofal iechyd os ydyn nhw'n anabl, fel yr amlinellir uchod)
- dyletswydd statudol i hyrwyddo llesiant dysgwyr. Dylai ysgolion ystyried sut y gallan nhw gwrdd â'r anghenion hyn, gan gynnwys darparu mynediad i ddysgwyr at wybodaeth a deunydd, sy'n anelu at hyrwyddo lles ysbrydol a moesol ac iechyd corfforol a meddyliol (Erthygl 17 CCUHP)

- ystyried sut y gallan nhw gefnogi dysgwyr i ddatblygu'r sgiliau, gwybodaeth a gwydnwch emosiynol sy'n ofynnol i sicrhau eu hawliau, a hawliau pobl eraill
- sicrhau bod swyddogaethau a chyfrifoldebau pawb sy'n cymryd rhan yn y trefniadau i gefnogi anghenion gofal iechyd dysgwyr yn glir ac yn ddealladwy i bawb sy'n gysylltiedig, gan gynnwys unrhyw ddirprwyo priodol o gyfrifoldebau neu dasgau i bennaeth, aelod o staff neu weithiwr proffesiynol fel y bo'n briodol
- gweithio ar y cyd â rhieni a gweithwyr proffesiynol eraill i ddatblygu trefniadau gofal iechyd i gwrdd â lles pennaf y dysgwr
- datblygu a gweithredu trefniadau effeithiol i gefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd. Dylai hyn gynnwys polisi ar anghenion gofal iechyd a lle bo'n briodol, CIU ar gyfer dysgwyr penodol
- sicrhau bod trefniadau ar waith ar gyfer datblygu, monitro ac adolygu'r trefniadau anghenion gofal iechyd
- sicrhau bod y trefniadau yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol eraill, megis iechyd a diogelwch, cymorth cyntaf, asesiadau risg, Deddf Diogelu Data 1998, mesurau diogelu a gweithdrefnau argyfwng. Sicrhau bod systemau cadarn diogelu yn bodoli ar gyfer ymdrin ag argyfyngau iechyd a digwyddiadau critigol, ar gyfer gweithgareddau ar ac oddi ar y safle, gan gynnwys mynediad i feddyginiaeth argyfwng fel anadlwyr neu ben adrenalin
- sicrhau bod staff sydd â chyfrifoldeb ar gyfer cefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn cael eu hyfforddi'n briodol
- sicrhau bod yswiriant priodol yn ei le, y cydymffurfir ag unrhyw amodau a bod staff yn glir ynghylch beth mae hyn yn ei olygu iddyn nhw wrth gefnogi dysgwyr
- cael polisi atal heintiau sy'n adlewyrchu'n llawn y gweithdrefnau a nodir yn y canllawiau cyfredol.

Bydd y Gwasanaeth Cefnogi Llywodraethwyr yn sicrhau bod y Polisi Anghenion Gofal Iechyd yn cael ei hadolygu'n flynyddol.

Y Gwasanaeth Mynychu'r Ysgol a Lles

Bydd y Gwasanaeth Mynychu'r Ysgol a Lles yn:

- rhoi cymorth i ysgolion weithredu cynlluniau ailintegreiddio effeithiol yn dilyn cyfnodau o absenoldebau anhwylderau meddygol hirdymor ac/neu salwch, nad ydyn nhw'n cosbi'r dysgwr
- argymhell y cod cofrestru priodol ar gyfer cyfnodau o anhwylderau meddygol ac/neu absenoldeb ac yn ystod unrhyw gyfnod o ddychwelyd yn raddol i addysg;
- cynnig cymorth i ddysgwyr a'u teuluoedd trwy atgyfeiriad llesiant yn ystod cyfnodau o absenoldebau sylweddol o ganlyniad i absenoldeb meddygol ac/neu salwch, os oes angen/os yw'n briodol.

Y Gwasanaeth Mynediad a Chynhwysiant

Bydd y Gwasanaeth Mynediad a Chynhwysiant yn:

- rhoi cyngor i leoliadau addysg ar weithredu eu Polisi Gofal Iechyd yn effeithlon
- rhoi cyngor a hyfforddiant penodol ar gefnogi anawsterau corfforol disgyblion
- cyfrannu mewn cyfarfodydd aml-asiantaethau i sicrhau bod anghenion dysgwyr yn cael eu diwallu

Penaethiaid

Dylai'r pennaeth sicrhau bod trefniadau i ddiwallu anghenion gofal iechyd eu dysgwyr yn cael eu datblygu'n ddigonol a'u gweithredu'n effeithiol. Gall hyn gynnwys:

- gweithio gyda'r corff llywodraethol i sicrhau cydymffurfiaeth â dyletswyddau statudol perthnasol wrth gefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd, gan gynnwys dyletswyddau o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010
- sicrhau bod y trefniadau sydd ar waith i ddiwallu anghenion gofal iechyd dysgwr wedi'u deall yn llawn gan bawb sy'n rhan ohonyn nhw ac y gweithredir arnynt, ac y caiff camau gweithredu o'r fath eu cynnal. Mewn lleoliadau addysg mwy o faint gallai fod yn fwy ymarferol i ddirprwyo'r gwaith o reoli anghenion gofal iechyd dysgwr i aelod arall o staff. Dylai'r pennaeth oruchwylio'r trefniant hwn yn uniongyrchol fel rhan o'r trefniadau adrodd a goruchwylio rheolaidd
- sicrhau bod y cymorth a roddir ar waith yn canolbwyntio ar ac yn diwallu anghenion y dysgwr unigol, a elwir hefyd yn cynllunio sy'n canolbwyntio ar unigolion
- ymestyn ymwybyddiaeth o anghenion gofal iechyd ar draws y lleoliad addysg yn unol â hawl y dysgwr i breifatrwydd. Gall hyn gynnwys staff cymorth, staff arlwyo a staff cyflenwi, llywodraethwyr, rhieni a dysgwyr eraill
- penodi aelod penodol o staff sy'n gyfrifol am ddysgwyr sydd ag anghenion gofal iechyd, cysylltu â rhieni, dysgwyr, y gwasanaeth dysgu gartref, yr Awdurdod Lleol, y gweithiwr allweddol ac eraill sy'n ymwneud â gofal y dysgwr
- sicrhau bod staff ar gael sydd wedi'u hyfforddi i weithredu'r trefniadau a nodir yn yr holl CIU, gan gynnwys cynlluniau wrth gefn ar gyfer sefyllfaoedd brys ac absenoldeb staff
- cyfrifoldeb cyffredinol am ddatblygu CIU
- sicrhau bod gan ddysgwyr yr amgylchedd priodol ac urddasol i gyflawni eu hanghenion gofal iechyd, e.e. ystafelloedd hylendid preifat ar gyfer cathetreiddio
- gwirio gyda'r Awdurdod Lleol a yw gweithgareddau penodol ar gyfer cefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn cael eu cwmpasu'n briodol gan yswiriant a gwneud staff yn ymwybodol o unrhyw gyfyngiadau ar y gweithgareddau a gwmpesir
- sicrhau bod yr holl ddysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn cael eu cysylltu'n briodol â gwasanaeth cyngor iechyd y lleoliad addysg
- sicrhau, pan fo dysgwr ar leoliad profiad gwaith neu debyg, bod cymorth gofal iechyd priodol wedi cael ei gytuno a'i roi ar waith
- darparu adroddiadau blynyddol i'r corff llywodraethu ar effeithiolrwydd y trefniadau sydd ar waith i ddiwallu anghenion gofal iechyd dysgwyr
- sicrhau na chaiff unrhyw ddysgwyr sydd ag anghenion gofal iechyd eu heithrio o weithgareddau y byddent fel arfer â'r hawl i gymryd rhan ynddyn nhw heb reswm yn seiliedig ar dystiolaeth glir
- hysbysu'r Awdurdod Lleol pan fydd dysgwr yn debygol o fod i ffwrdd o'r lleoliad addysg am gyfnod sylweddol, e.e. tair wythnos (boed mewn un cam neu yn ystod y flwyddyn academaidd gyfan) oherwydd eu hanghenion gofal iechyd. Yn y pen draw, mae'r hyn sy'n gwneud cyfnod o absenoldeb yn 'sylweddol' yn y cyd-destun hwn yn dibynnu ar yr amgylchiadau ac a yw'r lleoliad yn gallu darparu addysg sy'n addas ar gyfer y dysgwr. Gall cyfnodau byrrach o absenoldeb fod yn sylweddol gan ddibynnu ar yr amgylchiadau
- bod yn ystyriol o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Dylai lleoliadau addysg fod yn gwbl ymwybodol o'r dull hwn a sicrhau bod cymorth i ddysgwyr yn cael ei ddarparu gan ddefnyddio dull cyfannol.
- sicrhau bod yr holl athrawon a staff cefnogi yn y lleoliad yn deall polisi anghenion gofal iechyd y lleoliad addysg a'r trefniadau yn llawn o ran dysgwyr presennol ag anghenion gofal iechyd
- sicrhau bod aelodau dynodedig o staff sy'n cefnogi dysgwyr gydag anghenion gofal iechyd yn derbyn hyfforddiant digonol ac addas ac yn cyrraedd y lefel angenrheidiol o gymhwysedd cyn iddyn nhw ymgymryd â'r cyfrifoldeb, gan gynnwys codi a chario, a

chymorth cyntaf

Cydgysylltydd Diogelu / Amddiffyn Plant

Gall Cydgysylltydd Diogelu / Amddiffyn Plant yr Awdurdod Lleol gefnogi ysgol lle mae pryderon diogelu a chynnal asesiadau risg lle bo'n briodol.

Bwrdd Iechyd Cwm Taf a gwasanaethau arbenigol eraill

Mae gofal iechyd a chymorth ymarferol ar gael gan nifer o sefydliadau. Mae gan leoliadau addysg fynediad at wasanaeth cyngor iechyd sy'n cael ei gyfathrebu'n eang trwy'r Awdurdod Lleol. Mae cwmpas a math y gefnogaeth y gall y gwasanaeth eu cynnig yn cynnwys:

- rhoi cymorth i ysgrifennu CIU a chynnig cyngor ar eu datblygiad
- helpu i adnabod yr hyfforddiant sydd ei angen ar gyfer y lleoliad addysg i weithredu CIU yn llwyddiannus
- cefnogi staff i weithredu CIU y dysgwr drwy gyngor a chyswllt â gweithwyr proffesiynol eraill ym meysydd gofal iechyd, gofal cymdeithasol a thrydydd sector.

Caiff cyngor a chymorth iechyd ei ddarparu gan weithwyr iechyd proffesiynol arbenigol megis meddygon teulu, paediatregwyr, therapyddion iaith a lleferydd, therapyddion galwedigaethol, ffisiotherapyddion, dietegwyr a nyrsys arbenigol diabetes. Yn ogystal â hyn, gall cyrff gwirfoddol y trydydd sector ddarparu cyngor a chefnogaeth. Mae ymgysylltu â gwasanaethau arbenigol yn rhagweithiol yn gallu rhoi cymorth ymarferol wrth ysgrifennu a gweithredu CIU. Gallan nhw hefyd ddarparu adnoddau hyfforddi a chodi ymwybyddiaeth, gan gynnwys cysylltiadau fideo.

4. Creu amgylchedd dysgu hygrych

Mae gan yr Awdurdod Lleol Strategaeth Hygrychedd yn unol â gofynion Deddf Cydraddoldeb 2010:

'gwella amgylcheddau ffisegol ysgolion er mwyn cynyddu'r graddau y mae dysgwyr anabl yn gallu manteisio ar addysg a manteision, cyfleusterau neu wasanaethau a ddarperir neu a gynigir gan yr ysgolion' (Atodlen 10 i Ddeddf Cydraddoldeb 2010).

Caiff y strategaeth hon ei monitro'n barhaus a'i hadolygu bob tair blynedd. Yn yr un modd, rhaid i ysgolion unigol gynllunio hygrychedd ac mae'n ddyletswydd arnyn nhw i baratoi cynllun hygrychedd yn dilyn yr un egwyddorion â'r strategaethau a baratowyd gan yr awdurdodau lleol.

Mae Cyrff Llywodraethu a lleoliadau addysg yn gyfrifol am sicrhau addasiadau rhesymol. Mae hyn yn cynnwys:

- Darparu cymhorthion neu wasanaethau ategol (gyda'r nifer priodol o staff hyfforddedig).
- Teithiau dydd ac ymweliadau preswyl

- Rhyngweithio cymdeithasol
- Ymarfer a gweithgaredd corfforol
- Rheoli bwyd

Asesiadau risg

Dylai staff fod yn glir pryd mae angen asesiad risg a bod yn ymwybodol o'r systemau asesu risg sydd ar waith. Dylai cynhwysiant fod yn gysail yma a dylai fod ganddyn nhw broses o geisio addasiadau neu weithgareddau amgen yn hytrach na darpariaeth ar wahân. Mae angen i staff fod yn ymwybodol o'r amryw o asesiadau risg sy'n ofynnol e.e. codi a chario, oddi ar y safle. Mae penaethiaid a chyrrff llywodraethu yn gwbl gyfrifol am gynnal asesiadau risg penodol.

Yn ogystal â hyn, mae dyletswyddau o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 i baratoi a gweithredu strategaethau a chynlluniau hygyrchedd . Mae'r strategaethau a chynlluniau hyn yn ymdrin â materion sy'n ymwneud â mwy o gyfranogiad gan ddysgwyr anabl.

Gall Gwasanaeth Mynediad a Chynhwysiant RhCT ddarparu cyngor ac arweiniad i ysgolion ynghylch asesu a rheoli risgiau mewn cysylltiad â dysgwyr unigol.

5. Rhannu gwybodaeth

Dosberthir cylchlythyrau Llywodraeth Cymru i bob ysgol trwy agendâu tymhorol a ddarperir gan y Gwasanaeth Cefnogi Llywodraethwyr. Dylai cyrrff llywodraethu sicrhau bod trefniadau anghenion iechyd - polisïau ehangach y lleoliad addysg a CIU - yn cael eu cyfathrebu'n glir i staff, rhieni a rhanddeiliaid allweddol eraill er mwyn sicrhau eu bod yn cael eu gweithredu'n llawn. Mae'n hanfodol bod yr holl wybodaeth yn cael ei chadw'n gyfredol. Mae'n rhaid i bob techneg rhannu gwybodaeth megis hysbysfwrdd staff a mewnrwyd ysgol gael eu cytuno gan y dysgwr a'r rhiant cyn eu defnyddio, er mwyn diogelu cyfrinachedd.

Dylai athrawon, athrawon llenwi a staff cefnogol (gall hyn gynnwys staff arlwyyo a chontractwyr perthnasol) gael mynediad at yr wybodaeth berthnasol, yn enwedig os oes posibilrwyd o sefyllfa argyfwng yn codi. Bydd sut y caiff hyn ei wneud yn dibynnu ar fath a maint y lleoliad a gallai gynnwys:

- lle bo'n addas, ac yn dilyn caniatâd priodol, hysbysfwrdd mewn ystafell staff a ddefnyddir i ddangos gwybodaeth am anghenion iechyd risg uchel, staff cymorth cyntaf a thystysgrifau, gweithdrefnau brys, ac ati. Dylid nodi nad yw pob aelod staff yn defnyddio'u hystafell staff, y gallai maint rhai o'r lleoliadau addysgol wneud y math hwn o rannu gwybodaeth yn anymarferol, a bod rhaid ystyried hawl y dysgwr i breifatrwydd bob amser
- mewnrwyd ddiogel a chyfarfodydd staff y lleoliad addysg yn cael eu defnyddio i helpu i sicrhau bod staff yn ymwybodol o anghenion gofal iechyd y dysgwyr y mae ganddyn nhw gysylltiad â nhw neu y gallent fod ganddyn nhw gysylltiad â nhw. Dylai dysgwyr hefyd fod yn ymwybodol o'u hawliau a'u cyfrifoldebau nhw (noder y dylai unrhyw drefniadau ar gyfer rhannu data personol gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998).

Er mwyn helpu i gyflawni hyn, dylai'r lleoliad addysg:

- sicrhau bod polisïau anghenion gofal iechyd ar gael yn rhwydd ac yn hygyrch, ar-lein ac ar ffurf copi caled
- darparu copi o'r polisi rhannu gwybodaeth i'r dysgwr/rhieni. Dylai hwn nodi'r math o gyrff ac unigolion y gellir rhannu gwybodaeth feddygol y dysgwr â nhw
- gofyn i rieni lofnodi ffurflen ganiatâd sy'n rhoi manylion clir y cyrff, unigolion a dulliau a fydd yn gyfrwng rhannu gwybodaeth feddygol eu dysgwr. Gall rhannu gwybodaeth feddygol fod yn fater sensitif a dylai'r dysgwr fod yn rhan o unrhyw benderfyniadau. Dylai lleoliadau addysg gadw rhestr o ba wybodaeth sydd wedi cael ei rhannu â phwy a pham, i'r dysgwr/rhiant allu ei weld ar gais
- ystyried cynnwys dolen i'r polisïau anghenion gofal iechyd mewn cyfathrebiadau perthnasol a anfonir at rieni, ac o fewn CIU y dysgwr
- cynnwys cynghorau myfyrwyr, 'ysgolion iach' a grwpiau eraill i ddysgwyr yn natblygiad trefniadau gofal iechyd y lleoliad, lle y bo'n briodol
- ystyried sut y gall grwpiau o ffrindiau a chyfoedion gynorthwyo dysgwyr, e.e. gellid dysgu'r sbardunau neu arwyddion problem dysgwr iddynt, gwybod beth i'w wneud mewn argyfwng a phwy i ofyn am gymorth. Dylai'r lleoliad addysg drafod gyda'r dysgwr a'r rhieni yn gyntaf a phenderfynu a ellir rhannu gwybodaeth.

6. Gweithdrefnau a chadw cofnodion ar gyfer rheoli anghenion gofal iechyd dysgwyr

Mae RhCT yn disgwyl i bob lleoliad addysg sefydlu gweithdrefnau sy'n nodi swyddogaethau/cyfrifoldebau pob parti sy'n rhan o adnabod, rheoli a gweinyddu anghenion gofal iechyd. Dylai'r dogfennau canlynol gael eu casglu a'u cynnal, lle bo hynny'n briodol.

- Manylion cyswllt y gwasanaethau brys
- Cytundeb rhieni i'r lleoliad addysgol weinyddu meddyginiaeth
- Cytundeb pennaeth y lleoliad addysgol i weinyddu meddyginiaeth
- Cofnod o feddyginiaeth gaiff ei storio a'i gweinyddu i ddysgwr unigol
- Cofnod o feddyginiaethau a weinyddwyd i bob dysgwr yn ôl dyddiad
- Cofnod hyfforddiant staff – gweinyddu meddyginiaethau
- Adroddiad digwyddiad meddyginiaeth.

Dylai cofnodion newydd gael eu cwblhau pan fydd newidiadau i feddyginiaeth neu ddos. Dylai'r lleoliad dysgu sicrhau bod yr hen ffurflenni wedi'u marcio'n glir fel rhai na sydd bellach yn berthnasol a'u storio yn unol â'u polisi cadw gwybodaeth.

Mae'n ofynnol bod pob cofnod a gedwir yn cydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998. Mae'n rhaid cofnodi gweinyddiad pob meddyginiaeth ar y ffurflenni priodol. Os yw dysgwr yn gwrthod ei feddyginiaeth, dylai staff gofnodi hynny a dilyn y gweithdrefnau penodedig pan gaiff y rhieni wybod am y diffyg cydymffurfio hwn cyn gynted ag y bo modd.

Mae'r enghreifftiau gorau o gadw cofnodion yn cynnwys systemau lle mae cofnodion anghenion gofal iechyd y dysgwr yn gyfrifiadurol er mwyn caniatáu mynediad cyflym a hawdd gan y staff priodol. Gall systemau data hefyd ganiatáu mynediad hawdd i'r wybodaeth angenrheidiol ar gyfer staff y gellir eu rhoi mewn ystafelloedd dosbarth lle nad ydyn nhw'n gyfarwydd ag anghenion gofal iechyd y dysgwyr.

7. Storio a gweinyddu meddyginiaeth a dyfeisiau, a mynediad iddynt

Dylai cyrff llywodraethu sicrhau bod polisi'r lleoliad addysg yn glir ynghylch y gweithdrefnau a sefydlwyd ar gyfer rheoli meddyginiaethau a dyfeisiau. Bydd gweithdrefnau storio, gweinyddu a'r mynediad iddyn nhw bob amser yn gyd-destunol i'r lleoliad addysg a gofynion y dysgwr. Fodd bynnag, dylid adlewyrchu'r egwyddorion cyffredinol canlynol.

Cyflenwi meddyginiaeth neu ddyfeisiau

Ni ddylai sefydliadau addysg storio meddyginiaeth sydd dros ben. Dylid gofyn i rieni ddarparu cyflenwadau priodol o feddyginiaeth. Dylai'r rhain fod yn eu cynhwysydd gwreiddiol, wedi'u labelu ag enw'r dysgwr, enw'r feddyginiaeth, dos ac amledd, a'r dyddiad dod i ben. Dylai lleoliadau addysg dderbyn meddyginiaethau a dyfeisiau ar bresgripsiwn sydd:

- â dyddiad addas
- â'u cynnwys wedi'i labelu'n gywir ac yn glir
- wedi'u labelu ag enw'r dysgwr
- wedi'u cyflenwi â chyfarwyddiadau ysgrifenedig ar gyfer gweinyddu, dos a storio
- yn eu cynhwysydd/pecynnu gwreiddiol fel y gweinyddir gan fferylllydd (ac eithrio inswlin sydd ar gael drwy gyfrwng pwmp).

Pan fydd meddyginiaeth nad yw ar gael trwy bresgripsiwn yn cael ei chadw gan y lleoliad addysg, e.e. hylif paracetamol, dylai:

- fod â dyddiad addas
- fod y cynnwys wedi'i labelu'n gywir ac yn glir
- fod wedi'i labelu ag enw'r dysgwr
- wedi'i gyflenwi â chyfarwyddiadau ysgrifenedig ar gyfer gweinyddu, dos a storio – gall hyn fod gan y rhiant
- fod yn ei gynhwysydd/pecynnu gwreiddiol.

Storio, mynediad a gwaredu

Er y dylid storio pob meddyginiaeth yn ddiogel, bydd y math o feddyginiaeth a'r defnydd ohoni yn pennu sut mae hyn yn digwydd. Mae'n bwysig i ddysgwyr wybod ble mae eu meddyginiaeth yn cael ei storio a sut i gael gafael arni.

Rheweidio

Mae angen oergell ar rai meddyginiaethau. Bydd angen monitro tymheredd yr oergell yn rheolaidd er mwyn sicrhau ei fod yn unol â'r gofynion storio. Gall meddyginiaethau gael eu cadw mewn oergell sy'n cynnwys bwyd, ond dylai fod mewn cynhwysydd aerglos ac wedi'i labelu'n glir. Dylid ystyried oergell feddygol y gellir ei chloi os oes angen storio llawer o feddyginiaeth.

Meddyginiaeth frys

Rhaid i feddyginiaeth frys fod ar gael yn rhwydd i ddysgwyr sydd ei angen bob amser yn ystod y dydd neu mewn gweithgareddau oddi ar y safle. Dylai meddyginiaethau a dyfeisiau fel anadlwyr asthma, mesuryddion profi glwcos yn y gwaed a hunan-chwistrellwyr adrenalin (pen) fod ar gael yn rhwydd i ddysgwyr ac nid o dan glo. Mae hyn yn arbennig o bwysig i'w ystyried pan y tu allan i adeilad y lleoliad addysg, e.e. ar deithiau. Os yw'r feddyginiaeth frys yn gyffur a reolir, dylid ei gadw mor ddiogel â phosibl er mwyn lleihau'r risg o fynediad heb

awdurdod tra hefyd yn caniatáu mynediad cyflym os gallai hyn fod yn angenrheidiol mewn argyfwng. Er enghraifft, ni ddylai allweddi gael eu dal yn bersonol gan aelod o staff. Gall dysgwr sydd wedi cael cyffur a reolir drwy bresgripsiwn ei feddu'n gyfreithiol, os ydyn nhw'n gymwys i wneud hynny, ac ni ddylent ei drosglwyddo i ddysgwr arall neu unrhyw un arall sydd heb awdurdod. Gall monitro fod yn angenrheidiol. Pan fydd staff yn rhoi meddyginiaeth frys i ddysgwr, dylid cofnodi hyn.

Meddyginiaeth mewn achosion nad ydyn nhw'n rhai brys

Dylai pob meddyginiaeth mewn achosion nad ydyn nhw'n rhai brys gael ei chadw mewn man diogel gyda rheolaethau tymheredd neu olau priodol. Os yw'n gyffur a reolir, mae mesurau a rheolaethau diogelwch ychwanegol yn ddoeth.

Gwaredu meddyginiaeth

Pan nad oes angen y meddyginiaethau mwyach, dylent gael eu dychwelyd i'r rhieni i drefnu cael gwared arny'n nhw'n ddiogel. Rhaid defnyddio Sharpboxes bob amser ar gyfer cael gwared â nodwyddau ac offer miniog eraill a'u gwaredu'n briodol.

Gweinyddu meddyginiaeth

- Lle mae'r dysgwr yn iau nag 16 oed, mae rhoi cymorth neu weinyddu meddyginiaethau a ragnodwyd neu feddyginiaethau sydd heb eu rhagnodi'n gofyn am ganiatâd ysgrifenedig rhieni, oni bai y caiff cymhwysedd Gillick ei gofnodi. Dylid cofnodi gweinyddiad pob meddyginiaeth.
- Lle caiff meddyginiaeth ei rhagnodi i'w chymryd mewn amleddau sy'n caniatáu i'r cwrs dyddiol o feddyginiaeth gael ei weinyddu yn y cartref, dylai rhieni geisio gwneud hynny, e.e. cyn ac ar ôl ysgol a gyda'r hwyr. Bydd yna achosion lle nad yw hyn yn briodol.
- Dylai dysgwyr o dan 16 oed byth dderbyn aspirin na'i ddeilliadau onid yw'n cael ei ragnodi iddynt.
- Oni bai bod cynllun y cytunwyd arno i'r dysgwr weinyddu meddyginiaeth i'w hunan (16 oed a throsodd neu gymhwysedd Gillick), dylid gweinyddu pob meddyginiaeth gan aelod o staff. Mewn achosion eraill, efallai y bydd angen iddo gael ei oruchwylio yn unol â'r CIU.
- Dylai meddyginiaeth gael ei gweinyddu gan staff sydd wedi cael hyfforddiant addas yn unig. Dylai symudiad a lleoliad y staff hyfforddedig hyn bob amser fod ar y cyd â'r dysgwyr y maent yn eu cefnogi.
- Dylai staff wirio'r dos uchaf a maint ac amser unrhyw ddos blaenorol a weinyddwyd.
- Gall gweinyddu rhai gweithdrefnau meddygol ofyn am weinyddu gan oedolyn o'r un rhyw â'r dysgwr, ac efallai y bydd angen ail oedolyn yn dyst. Rhaid ystyried barn a theimladau'r dysgwr ynglŷn â nifer a rhyw y rhai sy'n cynorthwyo wrth ddarparu gofal personol. Nid oes unrhyw ofyniad o dan y gyfraith bod mwy nag un person yn cynorthwyo . Dylai hyn gael ei gytuno a'i adlewyrchu yn y CIU a'r asesiad risg.
- Dylai'r lleoliad addysg gael polisi gofal personol (cyfeiriwch at ganllawiau RhCT ar ysgrifennu polisi Gofal Personol). Dylid ei ddilyn, oni bai y cytunir ar drefniadau eraill, a'u cofnodi yn CIU y dysgwr.
- Os yw dysgwr yn gwrthod ei feddyginiaeth, dylai staff gofnodi hyn a dilyn eu gweithdrefnau penodedig, gan hysbysu'r rhieni cyn gynted â phosibl. Os yw dysgwr yn camddefnyddio unrhyw feddyginiaeth, dylid rhoi gwybod i'w rieni cyn gynted â phosibl. Dylai'r lleoliad addysg ofyn i'r rhieni geisio cyngor gofal iechyd fel y bo'n briodol. Os na ellir cysylltu â'r rhieni yn syth, mae angen i staff ystyried ceisio cyngor gofal iechyd ar unwaith.
- Dylai staff sy'n ymwneud â gweinyddu meddyginiaeth fod yn gyfarwydd â sut mae

dysgwyr yn cydsynio i driniaeth. Mae rhagor o wybodaeth am hyn gan Lywodraeth Cymru i'w gweld yn Caniatâd Cleifion i Archwiliad a Thriniaeth – Canllawiau Diwygiedig (Y GIG, 2008) .

- Dylai pob aelod staff sy'n cefnogi ymweliadau oddi ar y safle fod yn ymwybodol o ddysgwyr sydd ag anghenion gofal iechyd. Dylent dderbyn yr wybodaeth angenrheidiol er mwyn sicrhau bod staff yn gallu hwyluso profiad cyfartal i'r dysgwr. Gall yr wybodaeth hon gynnwys materion iechyd a diogelwch, beth i'w wneud mewn argyfwng ac unrhyw gymorth angenrheidiol ychwanegol arall y mae'r dysgwr ei angen, gan gynnwys meddyginiaeth ac offer.

8. Gweithdrefnau mewn argyfwng

Dylai cyrff llywodraethu sicrhau bod polisi yn ei le ar gyfer ymdrin â sefyllfaoedd argyfwng. Dylai staff wybod pwy sy'n gyfrifol am y polisi, pwy sydd wedi'u henwebu'n bobl cymorth cyntaf a sut i ddelio ag anghenion gofal iechyd cyffredin. Mewn sefyllfaoedd sydd angen cymorth brys, dylid galw 999 ar unwaith. Dylai lleoliad cofnodion gofal iechyd y dysgwr a manylion cyswllt brys fod yn hysbys i staff.

Pan fydd gan ddysgwr CIU, dylai hwn ddiffinio'n glir beth yw'r argyfwng ac egluro beth i'w wneud. Dylai staff fod yn ymwybodol o symptomau a gweithdrefnau argyfwng.

Dylai dysgwyr eraill yn y lleoliad addysg hefyd wybod beth i'w wneud mewn argyfwng mewn termau cyffredinol, megis rhoi gwybod i aelod o staff ar unwaith. Os oes angen cymryd dysgwr i'r ysbyty, dylai aelod o staff aros gyda'r dysgwr nes bod rhiant yn cyrraedd. Mae hyn yn cynnwys eu hebrwng mewn ambiwlans i'r ysbyty. Dylai fod gan yr aelod staff fanylion unrhyw anghenion gofal iechyd a meddyginiaeth hysbys.

9. Hyfforddiant

Rhaid i gyrff llywodraethu sicrhau bod staff sy'n gwirfoddoli neu sydd o dan gontract i gefnogi'r rheini sydd ag anghenion gofal iechyd yn derbyn hyfforddiant priodol. Dylai cyrff llywodraethu hefyd sicrhau bod eu polisïau'n nodi'n glir sut y bydd nifer ddigonol o'r staff hyn yn cael eu nodi a'u cefnogi.

Wrth gynorthwyo dysgwyr â'u hanghenion gofal iechyd, dylid cydnabod nad oes angen unrhyw hyfforddiant arbenigol ar gyfer llawer o ymyriadau a swyddogaeth y staff yw hwyluso'r dysgwr i ddiwallu eu hanghenion gofal iechyd eu hunain.

Mae hyn yn cynnwys symud a thrin dysgwyr nad ydyn nhw'n gallu symud eu hunain yn gorfforol yn annibynnol, mewn modd diogel. Yn yr achosion hyn, mae'n ofynnol i ysgolion ddewis aelodau staff addas i gwblhau'r hyfforddiant. Mae'r hyfforddiant yn mynnu bod gan y staff y gallu corfforol oherwydd gofynion yr hyfforddiant a'r swydd sy'n deillio ohono. Dylai hyn fod yn o leiaf dau aelod o staff ar gyfer pob ysgol, er y byddem yn argymhell hyd at bedwar pan fo gan y dysgwr anghenion corfforol sylweddol, er mwyn sicrhau y gellir diwallu anghenion y dysgwr bob amser e.e. absenoldebau staff.

Gall CIU adlewyrchu anghenion cymhleth sy'n gofyn i staff gael yr wybodaeth a'r hyfforddiant penodol. Gall yr hyfforddiant hwn hefyd ymwneud â defnydd cymhorthion fel cymhorthion clyw (dylid dangos i staff sut mae newid batris) ac amryw dechnolegau

addasol. Os yw'r rhain wedi'u hysgogi gan weithwyr iechyd proffesiynol, gellir gofyn iddyn nhw ddarparu cyngor ar gyfer lleoliadau addysg yn ogystal â dysgwyr a theuluoedd.

Dylai'r hyfforddiant a ddarperir fod yn ddigonol i sicrhau bod staff yn gymwys, yn hyderus yn eu gallu i gefnogi dysgwyr a chyflawni gofynion CIU. Yn hanfodol, dylai'r hyfforddiant hwn gynnwys mewnbwn gan y dysgwr a'r rhieni, sy'n aml yn chwarae rhan bwysig wrth ddarparu gwybodaeth am sut y gellir diwallu anghenion. Fodd bynnag, ni ddylid dibynnu'n llwyr ar rieni i ddarparu hyfforddiant am anghenion gofal iechyd eu plentyn.

Os oes gan ddysgwr anghenion cymhleth, efallai y bydd angen cyfraniad gan wasanaethau gofal iechyd a'r Awdurdod Lleol a fydd yn gallu rhoi cyngor a chyfeirio at hyfforddiant a chymorth pellach.

Gall yr holl staff, p'un a ydyn nhw wedi gwirfoddoli i gynorthwyo neu gefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd ai peidio, ddod i gysylltiad â dysgwyr sydd ag anghenion gofal iechyd. Felly, mae'n ddoeth bod gan yr holl staff ddealltwriaeth sylfaenol o gyflyrau cyffredin i sicrhau adnabod symptomau a deall ble i geisio cymorth priodol.

Dylai polisiau lleoliadau addysg gynnwys gweithdrefn ar sut i godi ymwybyddiaeth o gyflyrau cyffredin, polisi anghenion gofal iechyd a swyddogaethau staff wrth wneud trefniadau. Dylai staff newydd a dros dro fod yn ymwybodol o'r mesurau ataliol ac argyfwng sydd yn eu lle fel y gall staff adnabod yr angen am ymyrraeth ac ymateb yn gyflym.

Os nad yw'r staff hyfforddedig sydd fel arfer yn gyfrifol am weinyddu meddyginiaeth ar gael, dylai'r CIU nodi trefniadau amgen. Mae hefyd angen mynd i'r afael â hyn wrth asesu risg a chynllunio gweithgareddau oddi ar y safle.

10. Arholiadau cymhwyster ac asesiadau cwricwlwm cenedlaethol

Mae cyswllt effeithlon ac effeithiol yn hanfodol pan fydd dysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn wynebu asesiadau, gan gynnwys y rheini sy'n sefyll arholiadau mewn ysbyty neu drwy'r ddarpariaeth Addysg Heblaw yn yr Ysgol gan yr Awdurdod Lleol.

Gall cyrff dyfarnu wneud trefniadau arbennig ar gyfer dysgwyr ag anableddau ac anawsterau dysgu parhaol neu hirdymor neu anableddau a salwch dros dro, sy'n sefyll arholiadau cyhoeddus megis TGAU neu lefel A. Dylid cyflwyno cais am drefniadau arbennig gan ysgolion i'r cyrff dyfarnu cyn gynted â phosibl. Mae canllawiau llawn ar yr amrywiaeth o drefniadau arbennig sydd ar gael a'r gweithdrefnau ar gyfer gwneud ceisiadau yng nghylchlythyron y Cydgyngor Cymwysterau Addasiadau ar gyfer ymgeiswyr ag anableddau ac anawsterau dysgu (2016) ac Arweiniad i'r broses ystyriaeth arbennig (2016) , sydd ill dau ar gael ar wefan y Cydgyngor Cymwysterau .

Dylid seilio addasiadau neu amser ychwanegol ar gyfer dysgwyr sy'n dilyn y Profion Darllen a Rhifedd Cenedlaethol ar yr arferion ystafell ddosbarth arferol ar gyfer anghenion penodol. Disgwylir i athrawon ddefnyddio eu barn broffesiynol i gefnogi dysgwyr. Rhoddir arweiniad yn y llawlyfr cyfredol Profion Darllen a Rhifedd Cenedlaethol – y llawlyfr gweinyddu profion.

11. Addysg heblaw yn yr ysgol (EOTAS)

Mae gan yr Awdurdod Lleol ddyletswydd (adran 19(1) ac 19(4) o Ddeddf Addysg 1996) i wneud trefniadau ar gyfer darparu addysg sy'n addas ar gyfer yr holl blant a phobl ifanc o

oedran ysgol gorfodol na fyddant efallai, oherwydd eu hanghenion gofal iechyd, yn mynychu lleoliad addysg prif ffrwd am unrhyw gyfnod.

Dylid adnabod anghenion addysgol dysgwyr sydd ddim yn gallu mynychu ei leoliad addysg oherwydd ei anghenion gofal iechyd a dylai dderbyn cymorth addysgol yn gyflym fel ei bod yn parhau i gael yr addysg addas. Mae hyn yn golygu addysg sy'n addas i oedran, gallu a dawn y dysgwr ac unrhyw anghenion addysgol arbennig (AAA) a allai fod ganddo. Dylai natur y ddarpariaeth fod yn ymatebol, gan adlewyrchu anghenion statws iechyd a all fod yn newidiol.

Yn achos absenoldeb byr (sy'n debygol o bara am lai na 15 diwrnod ysgol) bydd yr ysgol yn darparu gwaith i'w gwblhau yn y cartref, os yw cyflwr y dysgwr yn caniatáu hynny, ac yn cefnogi'r dysgwr i ddal i fyny ar ôl dychwelyd. Bydd yr Awdurdod Lleol a'r ysgol yn cymryd i ystyriaeth unrhyw gyfnod o addysg a ddarperir yn yr ysbyty wrth ystyried a oes angen iddo ddarparu EOTAS i ddysgwr a beth i'w ddarparu. Os bydd y dysgwr wedi bod yn yr ysbyty ac wedi derbyn hyfforddiant yno, gall y cynnydd a wna a'i brofiadau cwricwlaidd fod yn wahanol i rai ei gyfoedion yn yr ysgol. Er hynny, sicrhair cymaint o barhad ag y bo modd. Dylai'r Awdurdod Lleol ddarparu cymaint o wersi ag y mae cyflwr y dysgwr yn ei ganiatáu, ac fel sy'n fuddiol, gan ystyried yr hyn sy'n addas i'r dysgwr. Efallai y bydd angen rhoi ystyriaeth arbennig i ddysgwr sydd ar gwrs sy'n arwain at gymwysterau.

Lle caiff absenoldebau eu rhagweld neu eu bod yn hysbys ymlaen llaw, dylai cyswllt agos rhwng yr ysgol a'r Awdurdod Lleol ganiatáu i'r gwasanaeth EOTAS gael ei ddarparu o ddechrau'r absenoldeb.

Bydd yr Awdurdod Lleol yn cymryd i ystyriaeth unrhyw gyfnod o addysg a ddarperir yn yr ysbyty wrth ystyried a oes angen iddo ddarparu EOTAS i ddysgwr a beth i'w ddarparu. Os bydd y dysgwr wedi bod yn yr ysbyty ac wedi derbyn hyfforddiant yno, gall y cynnydd a wna a'i brofiadau cwricwlaidd fod yn wahanol i rai ei gyfoedion yn yr ysgol. Er hynny, sicrhair cymaint o barhad ag y bo modd. Bydd gwasanaeth EOTAS yr Awdurdod Lleol yn rhoi ystyriaeth i gyflwr dysgwr wrth gynllunio pecyn cymorth unigryw, gan ystyried beth sy'n addas ar gyfer y dysgwr. Efallai y bydd angen rhoi ystyriaeth arbennig i ddysgwr sydd ar gwrs sy'n arwain at gymwysterau.

Mae gan yr Awdurdod Lleol bolisi ysgrifenedig ynghylch EOTAS sy'n cynnwys darpariaeth ar gyfer dysgwyr ag anghenion gofal iechyd.

Mae cyswllt agos rhwng rhieni/staff EOTAS ac athrawon prif ffrwd yn sail i ddarparu rhaglen addysgol effeithiol ar gyfer y dysgwyr. Gall dysgwyr sydd ag anghenion gofal iechyd cymhleth gael eu rhyddhau o'r ysbyty gyda chynllun gofal ysgrifenedig. Pan fydd hyn yn digwydd, dylai'r cynllun gofal ysgrifenedig gael ei integreiddio i mewn i unrhyw CIU.

Mae'r Awdurdod Lleol yn cydnabod bod gan yr ysgol ran allweddol i'w chwarae wrth integreiddio dysgwyr sydd ag anghenion gofal iechyd yn llwyddiannus ar ôl diagnosis neu ailintegreiddio. Mae'r Awdurdod Lleol yn disgwyl i leoliadau addysg fod yn rhagweithiol wrth weithio gyda'r holl asiantaethau, gan gynnwys dysgwyr eraill wrth gefnogi pontio. Hyfforddir staff mewn modd amserol i gynorthwyo dychweliad y dysgwr. Mae'r gefnogaeth yn cael ei hystyried gan bartion allweddol, gan gynnwys y rhiant a'r dysgwr a dylid eu hadlewyrchu yn y CIU. Pan fydd dysgwr yn cael ei ryddhau o'r ysbyty, dylid darparu gwybodaeth briodol i'r rhieni, a bydd hynny wedyn yn cael ei rhannu â'r lleoliad addysg a fydd yn cysylltu â'r gwasanaeth EATOS fel y bo'n briodol yn unol â pholisi EOTAS RhCT.

Dysgwyr sy'n hŷn na'r oedran ysgol gorfodol

Bydd yr Awdurdod Lleol yn trefnu parhad addysg dysgwyr dros 16 oed, ond yn iau na 18 mlwydd oed, lle mae angen i'r dysgwr, oherwydd salwch, astudio i gwblhau ei gymwysterau. Lle mae gan y dysgwr ddatganiad AAA, mae'r Awdurdod Lleol yn parhau i fod yn gyfrifol am y dysgwr nes ei fod yn 19 oed. Fodd bynnag, bydd rhai achlysuron yn codi pan fyddai cwblhau blwyddyn academaidd neu gwrs penodol yn naturiol yn mynd â'r dysgwr sydd â datganiad y tu hwnt i'w ben-blwydd yn 19 oed – gweler *Cod Ymarfer Anghenion Addysgol Arbennig Cymru* (2004), adran 9:61.

12. Cludiant i'r ysgol

Ceir dyletswyddau statudol mewn perthynas â dysgwyr yn teithio i'r lleoliad y maent yn cael eu haddysg neu hyfforddiant. Ceir mwy o wybodaeth yn y Llyfryn Dechrau'r Ysgol gan RhCT sydd ar gael ar wefan y Cyngor.

13. Cynlluniau Gofal Iechyd Unigol (CIU)

Mae CIU yn nodi pa gymorth sydd ei angen gan ddysgwr. Nid oes angen iddyn nhw fod yn hir nac yn gymhleth. Dylai cyrff llywodraethu sicrhau bod eu polisi anghenion gofal iechyd yn cynnwys gwybodaeth ar bwy sydd â chyfrifoldeb cyffredinol am ddatblygiad y CIU. Mae CIU yn hanfodol lle mae anghenion gofal iechyd yn gymhleth, yn anwadal, hirdymor neu lle mae risg uchel y bydd angen ymyriad brys. Fodd bynnag, nid yw pob dysgwr sydd ag anghenion gofal iechyd angen CIU a dylid cael proses ar waith i benderfynu pa ymyriadau sydd fwyaf priodol.

Yn y rhan fwyaf o achosion, yn enwedig yn ymwneud â salwch tymor byr megis y rhai sydd angen cwrs o wrthfotigau, efallai na fydd CIU manwl yn angenrheidiol. Mewn amgylchiadau o'r fath, gall fod yn ddigonol i gofnodi enw'r feddyginiaeth, y dos, yr amser a weinyddir ac unrhyw sgil effeithiau posibl. Dylid cadarnhau'r gweithdrefnau hyn yn ysgrifenedig rhwng y dysgwr (lle bo'n briodol), y rhieni a'r lleoliad addysg.

Fodd bynnag, pan fydd gan ddysgwr anghenion gofal iechyd ysbeidiol neu barhaus, yna efallai y bydd angen CIU. Os yw'r anghenion hyn yn gymhleth a bod y dysgwr yn newid lleoliadau, yna dylid dechrau paratoi'n gynnar er mwyn helpu i sicrhau bod y CIU yn ei le ar ddechrau'r tymor newydd.

Rolau a chyfrifoldebau wrth greu a rheoli CIU

Nid oes angen i CIU fod yn gymhleth ond dylent esbonio sut y gall anghenion y dysgwr gael eu diwallu. Dylai CIU fod yn hygyrch i bawb sydd angen cyfeirio ato, wrth gynnal y lefelau gofynnol o breifatrwydd. Dylai pob cynllun gynnwys gwybodaeth a chymau allweddol sydd eu hangen i gefnogi'r dysgwr yn effeithiol. Efallai y bydd datblygiad CIU manwl yn cynnwys:

- y dysgwr
- y rhieni
- mewnbwn neu wybodaeth gan leoliad addysg blaenorol
- gweithwyr proffesiynol gofal iechyd priodol
- y pennaeth a/neu'r unigolyn dirprwyedig sy'n gyfrifol am anghenion gofal iechyd ar draws y lleoliad
- athrawon a staff cefnogi, gan gynnwys staff arlwyo
- unrhyw unigolion â rolau perthnasol megis cydlynnydd cymorth cyntaf, swyddog

lles, a chydlynedd anghenion addysgol arbennig (SENCo).

Er y dylai'r cynllun gael ei deilwra i anghenion pob dysgwr unigol, gall gynnwys:

- manylion am yr angen gofal iechyd a disgrifiad o symptomau
- gofynion penodol megis gofynion dietegol, rhagofalon cyn-weithgaredd (e.e. cyn dosbarthiadau addysg gorfforol)
- gofynion meddyginiaeth, e.e. dos, sgil-ffeithiau, gofynion storio, trefniadau ar gyfer gweinyddu
- datganiad o'r effaith (a gynhyrchwyd ar y cyd gan weithiwr gofal iechyd proffesiynol ac athro) ar sut mae cyflwr gofal iechyd y dysgwr a/neu driniaeth yn effeithio ar eu dysgu a pha gamau sydd eu hangen i liniaru'r effeithiau hyn
- camau gweithredu gofynnol
- protocolau argyfwng a manylion cyswllt
- y rôl y gall y lleoliad addysg ei chwarae, e.e. rhestr o bethau i fod yn ymwybodol ohonynt
- dyddiadau adolygu a sbardunau adolygu
- swyddogaethau staff penodol, e.e. pwynt cyswllt i rieni, staff sy'n gyfrifol am weinyddu/goruchwylio meddyginiaeth a threfniadau ar gyfer cyflenwi yn eu habsenoldeb
- materion rhannu gwybodaeth o ran caniatâd/preifatrwydd/sensitifrwydd
- anghenion hyfforddi staff, fel gyda gwaith gweinyddol gofal iechyd, cymhorthion a thechnolegau addasol
- cadw cofnodion – sut y bydd yn cael ei wneud, a pha wybodaeth gaiff ei chyfleu i bobl eraill Awdurdod Lleol yw hwn, a gall fod yn ddefnyddiol iddo fod yn ymwybodol o CIU y dysgwr a'r hyn mae'n ei gynnwys, yn enwedig mewn perthynas â sefyllfaoedd argyfwng.

Nod y cynllun yw cofnodi'r camau sydd angen eu cymryd i helpu'r dysgwr i reoli ei gyflwr a goresgyn unrhyw rwystrau posibl i gymryd rhan lawn mewn addysg. Dylai'r rheini sy'n dyfeisio'r cynllun gytuno ar bwy fydd yn cymryd yr awenau, ond mae cyfrifoldeb am sicrhau y caiff ei gwblhau a'i weithredu'n aros gyda'r lleoliad addysg. Mae llawer o fudiadau trydydd sector wedi cynhyrchu CIU templed sydd ar gyfer cyflwr penodol a gellid defnyddio'r rhain.

Dylai cyrff llywodraethu sicrhau bod y cynlluniau'n cael eu hadolygu o leiaf yn flynyddol, neu'n amlach os daw tystiolaeth newydd fod anghenion y dysgwr wedi newid. Dylid eu datblygu gyda budd pennaf y dysgwr mewn cof a sicrhau bod y lleoliad addysg, gyda gwasanaethau arbenigol (os oes angen) yn asesu'r risgiau i addysg, iechyd a lles cymdeithasol y dysgwr.

Pan fydd gan ddysgwr AAA dylai'r CIU fod yn gysylltiedig neu ynghlwm wrth unrhyw gynllun addysg unigol, Datganiad AAA, neu gynllun dysgu a sgiliau. I gael mwy o wybodaeth, cyfeiriwch at 'Diwallu Anghenion Gofal Iechyd Plant a Phobl Ifanc yn RhCT: Pecyn Cymorth ar gyfer Lleoliadau Blynyddoedd Cynnar ac Ysgolion'.

Cydlynu gwybodaeth gyda gweithwyr iechyd proffesiynol, y dysgwr a'r rhieni

Mae'r ffordd y mae anghenion gofal iechyd y dysgwr yn cael eu rhannu gyda gweithwyr proffesiynol cymdeithasol a gofal iechyd yn dibynnu ar eu gofynion a'r math o leoliad addysg. Dylai'r CIU egluro sut y caiff gwybodaeth ei rhannu a phwy fydd yn gwneud hyn.

Gall yr unigolyn hwn fod yn fan cyswllt cyntaf i rieni a staff a byddai'n cysylltu ag asiantaethau allanol.

Cyfrinachedd

Mae'n bwysig bod y staff perthnasol (gan gynnwys staff dros dro) yn ymwybodol o anghenion gofal iechyd eu dysgwyr, gan gynnwys newidiadau i CIU. Mae CIU yn debygol o gynnwys gwybodaeth sensitif neu gyfrinachol. Rhaid i rannu a storio'r wybodaeth gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998 a pheidio â thorri hawliau preifatrwydd yr unigolion na'r ddyletswydd cyfrinachedd sy'n ddyledus iddynt.

Rôl y dysgwr wrth reoli eu hanghenion gofal iechyd eu hunain

Dylai dysgwyr sy'n gymwys i wneud hynny gael eu hannog i gymryd cyfrifoldeb am reoli eu meddyginiaethau a'u gweithdrefnau eu hunain. Dylai hyn gael ei adlewyrchu o fewn CIU y dysgwr.

Lle bo modd, dylai dysgwyr gael yr hawl i gario eu meddyginiaeth a'u dyfeisiau perthnasol eu hunain, neu allu cael mynediad cyflym i'w meddyginiaeth. Efallai y bydd rhai dysgwyr angen lefel briodol o oruchwyliaeth.

Os yw'r dysgwyr yn gwrthod cymryd eu meddyginiaeth neu gynnal gweithdrefn angenrheidiol, ni ddylai staff eu gorfodi i wneud hynny, ond dilyn trefniadau diffiniedig y lleoliad, y cytunwyd arnyn nhw yn y CIU. Dylid hysbysu rhieni cyn gynted â phosibl fel y gellir ystyried trefniant arall a dylid ceisio cyngor iechyd lle y bo'n briodol.

Cadw cofnodion

Mae'n rhaid cofnodi gweinyddiad pob meddyginiaeth ar y ffurflenni priodol. Os yw dysgwyr yn gwrthod eu meddyginiaeth, dylai staff gofnodi hyn a dilyn y gweithdrefnau diffiniedig lle y bydd rhieni yn cael gwybod am y diffyg cydymffurfio hwn cyn gynted ag y bo modd.

Mae'r enghreifftiau gorau o gadw cofnodion yn cynnwys systemau lle mae cofnodion anghenion gofal iechyd y dysgwr yn gyfrifiadurol er mwyn caniatáu mynediad cyflym a hawdd gan y staff priodol. Gall systemau data hefyd ganiatáu mynediad hawdd i'r wybodaeth angenrheidiol ar gyfer staff y gellir eu rhoi mewn ystafelloedd dosbarth lle nad ydyn nhw'n gyfarwydd ag anghenion gofal iechyd y dysgwyr.

Rhaid i weithrediad systemau o'r fath gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998.

14. Trefniadau yswiriant

Mae'r Llywodraeth Leol yn disgwyl i gyrff llywodraethu lleoliadau addysg gael lefel briodol o yswiriant yn ei le i gwmpasu gweithgareddau'r lleoliad wrth gefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd. Dylai lefel yr yswiriant adlewyrchu'n briodol lefel y risg. Efallai y bydd angen trefnu yswiriant ychwanegol ar gyfer rhai gweithgareddau, e.e. gweithgareddau oddi ar y safle ar gyfer dysgwyr ag anghenion penodol.

Cyn gwneud unrhyw weithdrefnau meddygol, mae'n rhaid i staff cyflogedig RhCT gael eu hyfforddi a'u hasesu gan weithwyr iechyd proffesiynol sydd wedi'u hyfforddi'n briodol ac sy'n cael eu hystyried yn gymwys yn y weithdrefn berthnasol. Mae'n rhaid cael tystiolaeth ysgrifenedig trwy asesiad risg a/neu hyfforddiant priodol a/neu asesiad cymhwysedd.

Ar sail bod yr hyfforddiant wedi'i gwblhau a'i asesu, bydd staff cyflogedig RhCT yn cael eu diogelu gan yswiriant Atebolrwydd Cyhoeddus (yn amodol ar ei delerau, ei amodau a'i waharddiadau). Efallai na fydd hyn yn cynnwys staff cyflenwi os ydyn nhw'n cael eu cyflogi gan asiantaeth gyflenwi annibynnol.

Weithiau bydd angen polisi yswiriant ar wahân i yswirio gweithdrefn iechyd benodol. I gael mwy o wybodaeth, cyfeiriwch at 'Diwallu Anghenion Gofal Iechyd Plant a Phobl Ifanc yn RhCT: Pecyn Cymorth ar gyfer Lleoliadau Blynyddoedd Cynnar ac Ysgolion'.

15. Gweithdrefn gwyno

Os na fydd y dysgwr neu'r rhiant yn fodlon â threfniadau gofal iechyd y lleoliad addysg, mae ganddyn nhw yr hawl i wneud cwyn. Rhaid i gorff llywodraethu pob lleoliad addysg gyhoeddi ei drefn gwyno ffurfiol, gan gynnwys sut gall cwynion gael eu pasio o'r athro i'r pennaeth, ac yna ymlaen i'r corff llywodraethu, ac yna'r Awdurdod Lleol. Dylai'r weithdrefn gwyno hefyd gael ei chrynhai ym mholsi'r lleoliad addysg ar gyfer cefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd. Mae'n rhaid i Bolisi Cwynion yr ysgol fod ar gael trwy wefan yr ysgol. Gall rhieni hefyd ofyn am gopi o'r Polisi Cwynion yn uniongyrchol o'r ysgol.

Os bydd cwyn yn cael yn mynd gerbron yr Awdurdod Lleol, dilynir polisi cwynion corfforaethol yr Awdurdod Lleol. Mae'r polisi cwynion corfforaethol ar gael ar

http://www.rctcbc.gov.uk/CY/GetInvolved/CommentsComplimentsandComplaints/Comment_scomplimentsandcomplaintsprocedure.aspx

Os bydd y gŵyn yn gysylltiedig â Deddf Cydraddoldeb 2010/anabledd, yna gellir ystyried herio Tribiwnlys Anghenion Addysg Arbennig Cymru (TAAAC).

16. Adolygu polisiau, trefniadau a gweithdrefnau

Bydd yr Awdurdod Lleol yn adolygu'r polisi hwn a'i becyn cymorth cysylltiedig yn unol ag amserlen adolygu polisi y Cyfarwyddwr Gwasanaeth Addysg a Dysgu Gydol Oes. Os bydd unrhyw newidiadau sylweddol mewn polisi neu ddeddfwriaeth yn ystod y cyfnod, bydd y polisi yn cael ei ddiwygio yn ôl yr angen.

Cyfrifoldeb y corff llywodraethu yw sicrhau bod y polisi yn cael ei adolygu'n flynyddol. Mae'n rhaid i lleoliadau addysg fod yn ymwybodol y bydd angen adolygiadau aml ar CIU, gan ddibynnu ar yr angen gofal iechyd – dylai hyn gynnwys yr holl randdeiliaid allweddol gan gynnwys, lle bo'n briodol, y dysgwr, rhieni, gweithwyr proffesiynol addysg ac iechyd a chyrrff perthnasol eraill. Gall y Gwasanaeth Mynediad a Chynhwysiant ddarparu cyngor ac arweiniad yn y maes hwn.

17. Arferion y dylid eu hosgoi

Nid yw'n arfer derbyniol mewn lleoliad addysg RhCT i:

- atal dysgwyr rhag mynychu lleoliad addysg oherwydd eu hanghenion gofal iechyd, oni bai y byddai mynychu'r lleoliad yn debygol o achosi niwed i'r dysgwr neu i eraill
- atal dysgwyr rhag cael mynediad at eu hanadlwyr neu feddyginiaeth eraill yn hawdd, na'u rhwystro rhag cymryd eu meddyginiaeth pan a lle bo angen
- cymryd yn ganiataol bod angen yr un driniaeth ar bob dysgwr sydd â'r un cyflwr

- anwybyddu barn y dysgwr neu eu rhieni, neu anwybyddu tystiolaeth neu farn gofal iechyd (er y gall y safbwyntiau hyn gael ei ymholi a safbwyntiau ychwanegol eu ceisio yn brydlon)
- anfon dysgwyr ag anghenion gofal iechyd gartref yn aml neu eu hatal rhag aros ar gyfer gweithgareddau arferol, gan gynnwys cinio, oni bai fod hyn wedi ei bennu'n addas yn eu CIU
- anfon dysgwyr sy'n mynd yn sâl neu sydd angen cymorth i ystafell feddygol neu brif swyddfa heb gwmni neu gyda rhywun sydd ddim yn gallu eu monitro yn iawn
- cosbi dysgwyr am eu cofnod presenoldeb os bydd yr absenoldeb yn gysylltiedig â'u hanghenion gofal iechyd. Ni ddylid defnyddio 'absenoldeb awdurdodedig' gan gynnwys apwyntiadau gofal iechyd, amser teithio i'r ysbyty neu i apwyntiad nac amser adfer rhag triniaeth neu salwch i gosbi dysgwr mewn unrhyw ffordd. Mae hyn yn cynnwys, ond nid yw'n gyfyngedig i, gymryd rhan mewn gweithgareddau, teithiau neu wobrwyon lle mae cofnodion presenoldeb yn rhan o'r cymhelliant
- gwneud cais am addasiadau neu amser ychwanegol ar gyfer dysgwr yn hwyr. Dylid gwneud cais amdany'n nhw mewn da bryd. Dylid hefyd rhoi ystyriaeth i addasiadau neu amser ychwanegol sydd ei angen mewn ffug arholiadau neu brofion eraill
- atal dysgwyr rhag yfed, bwyta neu gymryd seibiant toiled neu seibiant arall pryd bynnag sydd ei angen er mwyn rheoli eu hanghenion gofal iechyd yn effeithiol
- ei gwneud yn ofynnol i rieni, neu fel arall gwneud iddyn nhw deimlo rheidrwydd arnyn nhw, i fynychu'r lleoliad addysg, taith neu weithgaredd arall oddi ar y safle i roi meddyginiaeth neu ddarparu cymorth gofal iechyd i'r dysgwr, gan gynnwys materion mynd i'r toiled
- disgwyl neu achosi i riant roi'r gorau i'w gwaith neu ymrwymadau eraill oherwydd bod y lleoliad addysg yn methu â chefnogi anghenion gofal iechyd dysgwr
- gofyn i ddysgwyr adael y dosbarth neu weithgaredd os oes angen iddyn nhw weinyddu meddyginiaeth nad yw'n bersonol neu fwytia bwyd yn unol â'u hanghenion iechyd
- atal neu greu rhwystrau diangen i gyfranogiad dysgwyr mewn unrhyw agwedd ar eu haddysg, gan gynnwys teithiau, e.e. drwy fynnu bod rhiant i fynd gyda'r dysgwr.

Mae'r awdurdod lleol yn monitro arfer da o ran cefnogi anghenion gofal iechyd dysgwyr fel rhan o'i brosesau cefnogi a herio ar gyfer lleoliadau addysg, gan gydweithio gydag Ymgynghorwyr Her Consortiwm Canolbarth y De. Caiff carfan o ddisgyblion sy'n agored i niwed eu monitro gan y Gwasanaeth Mynychu'r Ysgol a Lles ac mae lleoliadau addysg yn cael cymorth pan fydd angen.

Amlinelliad o'r fframwaith cyfreithiol

O fewn y cyd-destun addysgol, caiff amryw o ddyletswyddau eu gosod ar ysgolion ac awdurdodau lleol sy'n berthnasol i ddiogelu a lles dysgwyr. Amlinellir y prif ddarpariaethau yn yr adrannau isod. Nid yw'r amlinelliad hwn yn rhestr gynhwysfawr o'r ddeddfwriaeth berthnasol, ac nid yw'r adrannau unigol yn ddatganiad awdurdodol nac yn ddisgrifiad o'r cyfreithiau eu hunain.

Dyletswyddau statudol ar gyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir

- Wrth gyflawni eu swyddogaethau sy'n ymwneud â rhedeg yr ysgol, rhaid i gyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir (gan gynnwys ysgolion meithrin a gynhelir) hyrwyddo llesiant dysgwyr yn yr ysgol (Adran 21(5) o Ddeddf Addysg 2002). Mae'r ddyletswydd hon yn berthnasol i bob dysgwr, gan gynnwys y rhai sydd ag anghenion gofal iechyd.
- Rhaid i gyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir (gan gynnwys ysgolion meithrin a gynhelir) wneud trefniadau i sicrhau bod eu swyddogaethau sy'n ymwneud â rhedeg yr ysgol yn cael eu harfer gyda golwg ar ddiogelu a hyrwyddo lles plant (h.y. y rhai o dan 18 oed) sy'n ddysgwyr yn yr ysgol (gweler adran 175(2) o Ddeddf Addysg 2002).
- Mae cyrff llywodraethu hefyd yn ddarostyngedig i ddyletswyddau o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 – gweler isod.

Dyletswyddau statudol ar awdurdodau lleol

- Mae gan awdurdodau lleol swyddogaethau cyffredinol mewn perthynas â darparu addysg ar gyfer eu hardal (gweler yn benodol adrannau 13 i 14, 15A, 15B o Ddeddf Addysg 1996).
- Rhaid i Awdurdod Lleol wneud trefniadau i ddarparu addysg addas (yn yr ysgol neu fel arall) ar gyfer plant o oedran ysgol gorfodol na fyddent fel arall yn ei chael am unrhyw gyfnod oherwydd salwch, gwaharddiad o'r ysgol neu fel arall (gweler adran 19(1) o Ddeddf Addysg 1996). Ar gyfer pobl ifanc (h.y. y rhai sydd dros oedran ysgol gorfodol, ond o dan 18 oed), mae gan awdurdodau lleol bŵer (yn hytrach na dyletswydd) i wneud trefniadau o'r fath yn yr amgylchiadau hynny (gweler adran 19(4) o Ddeddf Addysg 1996). Wrth benderfynu pa drefniadau i'w gwneud o dan adran 19(1) neu (4) yn achos unrhyw blentyn neu berson ifanc, rhaid i'r Awdurdod Lleol ystyried unrhyw ganllawiau a roddir gan Weinidogion Cymru.
- Rhaid i Awdurdod Lleol wneud trefniadau i sicrhau bod ei swyddogaethau addysg yn cael eu harfer gyda golwg ar ddiogelu a hyrwyddo lles plant (h.y. o dan 18 oed – gweler adran 175(1) o Ddeddf Addysg 2002).
- Mae gan Awdurdodau Lleol yng Nghymru ddyletswydd o dan adran 15 o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 i ddarparu gwasanaethau yn eu hardal gyda'r diben o atal neu ohirio datblygiad anghenion pobl am ofal a chefnogaeth ac amrywiaeth o ddibenion cysylltiedig.

- Rhaid i awdurdodau lleol wneud trefniadau i hybu cydweithredu rhwng gwahanol bobl a chyrff. Mae hyn yn cynnwys bwrdd iechyd a GIG o fewn yr Ardal Awdurdod lleol. Rhaid i'r trefniadau gael eu gwneud gyda'r bwriad o:
  - wella llesiant plant yn yr ardal
  - gwella ansawdd y gofal a chymorth i blant a ddarperir yn yr ardal
  - amddiffyn plant sy'n wynebu neu sydd mewn perygl o ddiodef cam-drin, esgeulustod neu niwed arall (gweler adran 25 o Ddeddf Plant 2004).
- Mae Rheoliadau Addysg (Mangreoedd Ysgol) 1999 O.S. 1999/2 yn nodi gofynion (cyfrifoldeb awdurdodau lleol) ynghylch cyfleusterau mewn ysgolion a gynhelir. Mae'r rhain yn cynnwys gofynion o ran llety ar gyfer archwilio a thrin dysgwyr yn feddygol a gofalu am ddysgwyr sy'n sâl neu wedi'u hanafu (rheoliad 5).
- Mae gan awdurdodau lleol hefyd ddyletswyddau o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 – gweler isod.

Deddf Cydraddoldeb 2010

Mae anabledd yn nodwedd warchoddedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Gall rhai dysgwyr ag anghenion gofal iechyd fod yn anabl at ddibenion y Ddeddf honno; efallai na fydd eraill yn anabl. Mae amrywiol ddyletswyddau o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 sy'n berthnasol yng nghyd-destun dysgwyr ag anghenion gofal iechyd sydd hefyd yn anabl.

Rhaid i gorff sy'n gyfrifol am ysgol beidio â gwahaniaethu, aflonyddu nac erlid dysgwyr anabl ac mewn rhai achosion, bersonau penodol eraill. Mae'r corff cyfrifol hefyd yn ddarostyngedig i ddyletswydd i wneud addasiadau rhesymol (adran 85 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010). Rhaid i awdurdodau lleol baratoi a gweithredu strategaeth hygyrchedd mewn cysylltiad ag ysgolion y maent yn gorff cyfrifol amdanynt. Mae hon yn strategaeth (dros gyfnod penodol) i:

- gynyddu i ba raddau y gall dysgwyr anabl gymryd rhan yng nghwricwlwm yr ysgolion
- gwella amgylchedd ffisegol yr ysgolion er mwyn cynyddu i ba raddau y gall dysgwyr anabl elwa o addysg a buddion, cyfleusterau neu wasanaethau a ddarperir neu a gynigir gan yr ysgolion
- gwella'r ddarpariaeth o wybodaeth i ddysgwyr anabl sydd ar gael yn rhwydd i ddysgwyr nad ydyn nhw'n anabl

(Gweler paragraff 1 o Atodiad 10 i Ddeddf Cydraddoldeb 2010.)

Rhaid i gorff sy'n gyfrifol am ysgol baratoi a gweithredu cynllun hygyrchedd. Mae cynnwys cynllun o'r fath yn debyg i gynnwys strategaeth hygyrchedd, heblaw ei fod yn berthnasol i'r ysgol benodol (paragraff 3 o atodlen 10 i Ddeddf Cydraddoldeb 2010). Mewn perthynas ag ysgol a gynhelir a meithrinfa a gynhelir, y corff cyfrifol yw'r Awdurdod Lleol neu'r corff llywodraethu. Mewn perthynas ag uned cyfeirio disgyblion, yr Awdurdod Lleol yw'r corff cyfrifol.

Mae awdurdodau lleol a chorff llywodraethu sefydliadau addysgol a gynhelir gan yr Awdurdod Lleol (e.e. ysgolion a gynhelir) yn destun dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus. Mae hyn yn ei gwneud yn ofynnol iddynt, wrth arfer eu swyddogaethau, roi sylw dyledus i faterion penodol yn ymwneud â chydaddoldeb (adran 149). Maent hefyd o dan ddyletswyddau penodol i alluogi gwell perfformiad o ran dyletswydd cydraddoldeb

y sector cyhoeddus (gweler Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011 O.S.2011/1064).

Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014

- Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 ('Deddf 2014') yn un ddeddf sy'n dwyn ynghyd ddyletswyddau a swyddogaethau awdurdodau lleol mewn perthynas â gwella llesiant pobl sydd angen gofal a chymorth, a chynhalwyr sydd angen cefnogaeth. Mae'r Ddeddf yn darparu fframwaith statudol i gyflawni ymrwymiad Llywodraeth Cymru i adrannau gwasanaethau cymdeithasol integredig gyda gogwydd teuluol cryf.
- O safbwynt polisi a chyflenwi yng Nghymru, mae Deddf 2014 yn ceisio sicrhau bod y gofal a'r gefnogaeth a ddarperir i bobl ifanc yn cael eu darparu yn unol â'r egwyddorion a amlinellir yn CCUHP.
- Mae gan awdurdodau lleol yng Nghymru ddyletswydd o dan adran 15 o Ddeddf 2014 i ddarparu gwasanaethau ataliol yn eu hardal. Diben y gwasanaethau hyn fyddai atal neu ohirio datblygiad angen pobl am ofal a chefnogaeth.
- Datblygwyd Deddf 2014 gan ddefnyddio'r 'model pobl' sy'n canolbwyntio ar ddarparu gwasanaethau cymdeithasol cynaliadwy i bobl (sef plant, oedolion a chynhalwyr) yn unol â'u hanghenion unigryw. Mae hyn yn golygu nad yw plant yn cael eu trin ar wahân ond yn hytrach fel rhan o deuluoedd a chymunedau. Mae hyn wedi caniatáu i Ddeddf 2014 ddarparu system ofal gydlynol a mwy integredig.
- Mae llesiant a'r canlyniadau y mae pobl yn dymuno eu cyflawni yn ganolog i'r ddeddfwriaeth; mae'r diffiniad o lesiant yn y Ddeddf, ac yn y datganiad llesiant, ill dau'n cydnabod bod sicrhau hawliau yn allweddol ar gyfer gwneud yn siŵr bod plant yn gallu siarad drostyn nhw eu hunain, neu'n cael rhywun a all wneud hynny drostyn nhw fel y gallan nhw gymryd rhan yn y penderfyniadau sy'n effeithio ar eu bywydau.

Cyfraith gwlad

Fel rhan o gyfraith gwlad, mae gan y rheini sy'n gyfrifol am ofal a goruchwylio plant, gan gynnwys athrawon a staff eraill yr ysgol sy'n gyfrifol am blant, ddyletswydd o ofal i weithredu fel y byddai unrhyw rieni gweddol ddoeth yn ei wneud wrth ofalu am eu plant eu hunain. Dylai unigolyn sy'n gyfrifol am ofal a goruchwylio plant wneud yr hyn sy'n rhesymol er mwyn diogelu neu hybu lles y plentyn. Fodd bynnag, mae hyn yn ddarostyngedig i orchymyn llys, er enghraifft, yn gwahardd cymryd camau penodol mewn perthynas â'r plentyn heb ganiatâd y llys (adran 3(5) o Ddeddf Plant 1989).

Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP)

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i UNCRC fel sail i ategu ei pholisïau ynghylch plant a phobl ifanc. Mae'r dull a amlinellir yn y ddogfen hon yn seiliedig ar, ac yn gyson â, darpariaethau CCUHP, sy'n cynnwys:

- bod gan blant yr hawl i addysg (Erthygl 28)
- y dylai oedolion feddwl am fuddiannau gorau plant a phobl ifanc wrth wneud dewisiadau sy'n effeithio arny'n nhw (Erthygl 3)
- y dylai plant sydd ag unrhyw fath o anabledd gael y gofal a'r cymorth sydd ei angen fel y gallant fyw bywyd llawn a gweddus (Erthygl 23)

- bod gan bob plentyn yr hawl i ddweud ei farn ymhob mater sy'n effeithio arno, a'r hawl i'w farn gael ei chymryd o ddifrif (Erthygl 12).

Darpariaethau perthnasol eraill

Mae Deddf Diogelu Data 1998 yn rheoleiddio'r gwaith o brosesu data personol, sy'n cynnwys dal a datgelu prosesau.

Mae'r Mesur Teithio gan Ddysgwyr (Cymru) 2008 yn pennu dyletswyddau ar awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu mewn perthynas â chludiant o'r cartref i'r ysgol.

Mae Deddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971 a rheoliadau yn ymdrin â chyfyngiadau (e.e. o ran cyflenwad a meddiant) ar gyffuriau sy'n cael eu rheoli. Gall dysgwyr gael cyffuriau rheoledig trwy bresgripsiwn.

